

Hercegovački franjevci duhovno skrbe za hrvatske iseljenike u SAD-u i Kanadi

MORALI SU NAPUSTITI SVOJ DOM I OTAD SE NIKADA NISU OPORAVILI

Bogato je i časno djelovanje naših iseljenika

► Razgovarala: **Kristina Raguž**

Poznat je ne samo u mjestu u kojem živi i radi, nego i diljem hrvatske domovine, s obiju strana granice. Riječ je o kustos fra Jozi Grbešu. Iako se nalazi u iseljeništvu, ne zaboravlja svoj kraj i svoje korijene. A tamo je otišao da bi duhovno i inčije skrbio o onima koji su otišli zbog mnogobrojnih razloga. Prije njega tim su putem pošli i drugi hrvatski svećenici, a i danas idu. Oni su duša toga našega iseljeništvu.

Član ste, odnosno kustos Hrvatske franjevačke kustodije Sv. obitelji sa sjedištem u Chicagu. Možete li nešto više reći o njoj? Zbog čega je nastala, tko joj je udario temelje, na kakve se poteškoće naišlo...? Približite nam to početno vrijeme.

– U SAD-u je u prvim desetljećima 20. stoljeća djelovao priličan broj hrvatskih svećenika, ali i onih iz Slovenije i Slovačke. Budući da nije postojala nikakva ustrojena zajednica, odlučili su osnovati zajednicu koja bi imala sjedište u SAD-u kako bi njihov rad postao što djelotvorniji i usklađeniji. Tako je 1912. utemeljena zajednica slovenskih, hrvatskih i slovačkih franjevaca pod imenom Komesarijat Svetoga Križa, sa sjedištem u Lemontu, Illinois. Slovenski franjevci imali su vodeću ulogu u Komesarijatu koji je bio ovisan o Slovenskoj franjevačkoj provinciji. Ipak, ta slovensko-hrvatsko-slovačka zajednica nije bila duga vijeka. Hrvat-

ski su se franjevci osamostalili 1926. i kanonski je njihova zajednica – pod imenom Komesarijat Svete obitelji – potvrđena 9. veljače 1926. Tu je odluku donijela vatikanska Kongregacija za redovnike. Hrvatski je Komesarijat odvojen od slovenskoga i stavljen pod upravu generala franjevačkoga reda – zato se nazivao »generalnim«. Sam general reda fra Bernardin Klumper proveo je ovu odluku Kongregacije i izdao o tome dekret 18. veljače 1927. Oko osamostaljenja Komesarijata najviše su se trudili sljedeći hrvatski franjevci u SAD-u: fra Bono Andarić, fra Vjenceslav Vukonić i fra Irenej Petričak.

Svakako je osnutak hrvatskoga Komesarijata bio veoma značajan događaj u povijesti hrvatskih katolika u SAD-u jer opstanak jedne župe nije više ovisio o samo jednome svećeniku kada se nakon njegova odlaska ili smrti nikada nije znalo hoće li ga imati tko naslijediti. Štoviše,

ta će franjevačka zajednica tijekom sljedećih desetljeća često pritecати u pomoć hrvatskim župama na kojima nisu bili franjevci, a koje su zbog nečega ostale bez svoga svećenika. Prema dogovoru franjevačkih provincijala s tih prostora (na sastanku u Karlovcu 1930.), a najviše zalaganjem hercegovačkoga provincijala fra Dominika Mandića, skrb o američkim Hrvatima povjerena je Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji sa sjedištem u Mostaru pa je i Komesarijat od 1931. potpao pod njezinu

jurisdikciju, a od 1969. Komesarijat je preimenovan u Kustodiju.

Za svećenika ste zaređeni 7. veljače 1993. u hrvatskoj župi Sv. Ćirila i Metoda u New Yorku, gdje ste nakon svećeničkoga ređenja nastavili dušobrižnički djelovati te stekli zvanje magistra teologije. Što je važno znati o brojnoj hrvatskoj zajednici u New Yorku, kako nekada tako i danas?

– Hrvatska zajednica u New Yorku, kao i većina hrvatskih zajednica u SAD-u i Kanadi, bila je određena događajima u domovini kao i lokalnim događajima. Možda više nego ostale, hrvatska je zajednica u New Yorku nosila i teret mjesta u kojem se nalazi, mjesta velikih aktivnosti, i međunarodnih i američkih. Zaista joj treba biti zahvalan za velik teret koji je podnijela posebice od 60-ih do 90-ih godina prošloga stoljeća. Vjerujem da će se o tome istraživati i pisati u desetljećima koja dolaze.

Uz Vaše ime vežu se i određene djelatnosti glede oslobađanja Zvonke Bušića s kojim ste i prijateljevali. Voljeli bismo da kratko s nama podijelite sjećanja na to razdoblje i naravno na Zvonku.

– Postoje ljudi koji imaju viziju i koji dobro zajednice i naroda stavljaju pred sve ostalo. Takav je bio Zvonko Bušić. Borba za slobodu djelo je ideala. Njemu to nikada nije oprošteno. U tamnici sam susreo slobodna čovjeka. Iza rešetaka najstrože američke tamnice. Hrvatski narod ga je uvijek cijenio kao borca za slobodu. Mnogi službeni predstavnici hrvatske države, na žalost, gledali su ga drukčije. I to je velika ironija. Kada dovodite u pitanje sustav i

ljude sustava, takvo što uvijek je opasno. Bilo po njih ili po vas. Zvonkin život pokazao je snagu u 32 godine tamnice ili 11.639 dana. Drago mi je da ga mogu zvati prijateljem. Vjerujem da će mladima, ako ne sada, a onda u budućnosti kada nas ne bude, on biti nadahnuće slobode, ideal ljubavi prema Hrvatskoj.

U New Yorku je djelovao i slavni Nikola Tesla. U kakvoj je uspomeni ostao hrvatskoj zajednici u tim krajevima? Je li se s njima družio, je li mu bila važna njegova pripadnost...?

– Nikola Tesla bio je čovjek izvan vremena i ograničenosti koje nam često određuju život. I on je bio idealist. Nesebičnjak. Njegov svijet nije bio onaj kojeg mi poznajemo. Koliko sam upoznat, družio se s fra Ljubom Čuvalom. To je posvjedočio gospodin Duško Čondić koji je još živ i zapisao je to svjedočanstvo. Fra Ljubo mu je nekoliko puta rekao kako mu je Tesla više puta napomenuo da on sebe smatra Hrvatom i da je Hrvatska njegova domovina. Zatim je fra Ljubo podrobno opisivao svoje razgovore s Teslom rekavši kako je Tesla često govorio da je on ponosno pravoslavac po religiji, ali da je rođen u Hrvatskoj i da je stoga Hrvat te da je Hrvatska njegova domovina. Uza sve to, mislim da je Tesla pripadao jednom drugom svijetu, bez granica i svojatanja.

Fra Jozo Grbeš još se kao mlad franjevac i svećenik odlučio za dušobrižničko djelovanje u Kustodiji. Učinio je to po uzoru na mnogo drugu svoju subraću. Svi oni pritom su se susretali s različitim znamenitim ličnostima te nam danas prenose taj dio povijesti.

G o d i n e 1996. dolazite u hrvatsku župu Sv. Jeronima u Chicagu, drugom važnom mjestu za Hrvate. Poslije ste u toj župi obnašali dužnost župnika. Kolika je i kakva ta hrvatska iseljenička zajednica i koje

su njezine posebnosti?

– Chicago je priča za sebe. Drukčiji grad od ostalih. Poseban je po svojim imigracijama, pučanstvu, politici i jedincatosti. Grad se uvijek hvalio da ima najveću zgradu na svijetu, najprometnije uzletište, najširu autocestu, najveće filtre za vodu, najprljaviju politiku demokrata (najviše ih u tamnici od svih gradova), najpoznatiju mafiju, itd.

U njemu su i Hrvati našli svoje mjesto. Bili su vrlo glasni 70-ih i 80-ih godina tražeći slobodu za Hrvatsku. Skupno i pojedinačno završili su u tamnici, odležali duge kazne, ali čuvali su zajednicu u svojim župama, središtima, dvoranama gdje su bili doma. Hrvati su ovdje postali i uvaženi u javnome životu. Spomenimo samo gradonačelnika Michaela Bilandića.

Živjeli ste s franjevcima koji su 1945. uspješno izbjegli jugokomunističkom zlosilju i ubojstvu. Kako su doživljavali to vrijeme, a kako svoje prognaničke dane? Jesu li ostavili štogod napismeno?

– Naša braća iz toga razdoblja povijesti veliki su svjedoci teškoga stradanja. Mnogi od njih kao doktori znanosti morali su napustiti svoj dom, provinciju i domovinu te poći u nepoznato. Mislim da se nikada od toga nisu oporavili! To je obilježilo njihove živote zauvijek. Neki su od njih zabilježili te događaje u svojim memoarima. Jedan od njih, fra Božidar Benković, čak je tiskao i knjigu na engleskome jeziku – *Tragedija jedne nacije* – koja je služila kao svjedočanstvo stradanja Hrvata i njihovih svećenika mnogim američkim ustanovama. Ta knjiga, koja je do sada postojala samo na engleskom jeziku, uskoro će ugledati i svjetlo dana na hrvatskom.

Svi su franjevci važni, ali možete li izdvojiti neke koji su ostavili posebno zanimljive tragove u vremenu i prostoru u kojem su

živjeli? Neki su čak, koliko znamo, prijateljevali i razgovarali s važnim američkim političkim ličnostima.

– Da, svi su važni! Imena poput fra Silvija Grubišića, fra Davida Zrne, fra Vendelina Vasilja, fra Dominika Mandića, itd., imena su franjevaca koji su vrlo djelatno sudjelovali u iznošenju istine o tragediji hrvatskoga naroda, bilo da je riječ o pisanju memoranduma, o zahtjevu za primanje kod predsjednika Eisenhowera, o intervenciji kod mnogih američkih i međunarodnih poznatih imena politike toga vremena. Možda je zanimljivo spomenuti pisma koja čuvamo, a koja je Ivan Meštrović pisao fra Davidu Zrni krajem 40-ih i početkom 50-ih godina o tome kako postići i boriti se za slobodu hrvatskoga naroda.

Jedan od poznatih Hrvata koji je živio i radio u Chicagu svakako je upravo Ivan Meštrović. U kakvoj je uspomeni ostao u hrvatskoj zajednici, kao i u onoj američkoj? Ima li još netko koga bi trebalo spomenuti?

– Svakako je Ivan Meštrović ostavio duboke tragove na ovim prostorima. U Chicagu su njegovi Indijanci od 1928., u našem samostanu u Chicagu njegov je Stepinac, fra Dominik Mandić, raspelo, Stigmat sv. Franje te Preminuće sv. Franje na našoj grobnici gdje je pokopano 48 franjevaca koji su djelovali na ovim prostorima.

Vrlo je često Meštrović s franjevcima vodio projekte i dijaloge. Tako je, primjerice, 5. travnja 1959. u Chicagu organizirao veliki skup u čast kardinalu Alojziju Stepincu zajedno s gradonačelnikom Daleyem

Veća skupina franjevaca nakon Drugog svjetskog rata, zbog jugokomunističkog zlosilja, nije se mogla vratiti u domovinu ili je iz nje morala izbjeci. Ali nikada nisu zaboravili svoj kraj. Izrasli su u velike i važne ličnosti u iseljeništvu.

i nadbiskupom Meyerom. Ovdje je živo i vrlo ugledni liječnik dr. John Ruzich koji je 1954. putovao u Krašić posjetiti kardinala Stepinca. On je prvi govorio o Stepinčevoj »bolesti« ili trovanju. Profesori poput dr. Božidara Ivanuša, javni radnici poput Tomislava Mesića, umjetnici poput Turkalja i Kufrina, itd., ostavili su znamenita djela i velike tragove.

– O brojnosti je uvijek mučno govoriti jer brojke kažu i ne kažu puno. Međutim, činjenica je da Hrvata na ovim prostorima ima dosta. Prvi naraštaj su, čini mi se, ljudi koji imaju dva doma, razdijeljene duše u dva života. Jedan koji je uvijek u domovini i drugi koji je ovdje. Nevjerojatna je ta navezanost na zemlju rođenja, na domovinu, iako punu patnje. Drugi, treći i daljnji naraštaji naravno da su vezani za svoj dom ovdje, ali su dosta povezani s domovinom na više razina. To je ogroman broj ljudi koje, na žalost, domovina nije nikada uspjela okupiti, ustrojiti, osim u vrijeme Domovinskoga rata.

U rujnu 2012. postali ste kustos hrvatskih franjevaca SAD-a i Kanade, odnosno Hrvatske franjevačke kustodije Sv. obitelji. Koliko je uopće brojna hrvatska zajednica u SAD-u i Kanadi te koliko je jaka njezina povezanost s domovinom?

Nedavno je pokrenut i portal dijaspora.hr u kojem imate, koliko smo uspjeli do sada shvatiti, vrlo važnu ulogu. Bili bismo Vam zahvalni ako biste nam ga malo podrobnije približili.

– Portal dijaspora.hr ima samo jedan cilj: povezati dobre ljude hr-

vatske dijaspore i domovine pričom, informacijom, savjetom događajima, planovima... Portal je to koji se ne želi baviti dnevnim politikom i žutim vijestima, nego dobrim ljudskim pričama. Svi mi imamo svoju priču. Kršćani pričaju priču Isusa Krista 2.000 godina. U priči je sadržano sve što život čini životom. Život se sastoji od priča koje je ispisala i patnja, i zanos, i ponos, i muka. Takvi životi nadahnjuju. O njima, o dobrim ljudima, ne ćete pročitati u redovnim novinama niti čuti na medijskim portalima. Upravo su zbog toga vrijedni. Svaki život ima veliku moć za nadahnuće drugima da ne odustanu, da sačuvaju duh izdržljivosti, nesebičnosti i dobrote. Nadam se da će taj portal okupljati dobre ljude, dobre ideje, dobre prošlosti i postati knjiga dobrih ljudi koji mogu nadahnuti mlade naraštaje. Ja sam u tom projektu nebitan.

Volja Božja i životni put predodredili su da svojim djelovanjem zagrlite gotovo cijeli svijet. Gdje je izvor Vaše snage i kojem se mjestu s najviše osjećaja vraćate?

– Ja vjerujem da svaka osoba mora imati dva svijeta. Jedan vanjski, u kojem živi, čini, govori, radi, i onaj drugi, unutarnji svijet. Svijet Duha i doma. Vanjski je svijet često svijet kaosa, nereda, sukoba i praznina. Stoga unutarnji svijet mora biti svijet mira, sklada, okomite povezanosti s Izvorom, s Gospodinom. I kada taj svijet uđe u svijet kaosa, on je dobro i on mijenja druge. Kada, pak, svijetu kaosa dopustimo da uđe u naš svijet duše, onda nastaje kaos u nama. U tom okomitom svijetu duha i Boga, naš život nalazi svoj dom. Doma ste uvijek ondje gdje vam je duša dobro. Pokušavam biti svjestan te stvarnosti i ostati vječno zahvalan. Zahvalnost rađa radošću!

Ima ih koji i danas, unatoč slobodi koju smo izvojevali i životnom standardu koji se ne može

usporediti s onim od nekada, negdje drugdje nego u domovini traže mjesto boljeg življenja. Odlaze čak i cijele obitelji. Što biste, dakle, poručili mladim hrvatskim obiteljima koje danas dvoje između ostanka u domovini i potrage za boljim životom negdje u svijetu?

– Davno je mudrac rekao kako se nikada bez tuge ne napušta domovina. Neka budu spremni svi koji odlaze imati odjednom dva života. I to je težak život! Htjeti imati više ne znači živjeti bolje. Nisam za odlaske i napuštanja, ali sam za promjene i protiv *statusa quo*. I kao kršćani pozvani smo ići naprijed, mijenjati sebe i svijet iz dobrog u bolje, iz običnoga u savršeno, iz grješnoga u sveto.

Taj put ima smisao.

S Vama bi se moglo zaista dugo pričati, ali prostor je, na žalost, ograničen. Ima li, ipak, još nešto što biste voljeli da smo dotakli, a nismo? Ili ima li nešto što biste željeli posebno naglasiti našim čitateljima?

– Tražite istinu. Ne bojte se. Naš život i zadaća ovdje su i sada. Budi-mo svjesni dara života u ovome trenutku i Božje milosti koja ga daruje! I kada jesmo, onda pođimo širiti svijet dobra, krugove dobrote. Svatko ima mogućnost za to. Svatko može biti nesebičan. Svatko može vidjeti dalje. Povezati dobre ljude s dobrim ljudima dovoljno je da nam život bude sretan zauvijek. ✍

Celestin Medović, *Sveti Franjo*. Slika se nalazi u Upravi Kustodije u Chicagu

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće«, XIV., 1 (26), Široki Brijeg, 2021., siječanj – srpanj, 2021.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
Kard. Stepičca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

Veza:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilu izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada 13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga...:

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar;
Korisnik: Hercegovačka franjevačka
provincija;

Svrha: prilog Vicepostulaturi
žiro-račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

U ovom razdoblju nestabilnosti mi stabilno izlazimo s ovim našim glasilom. A i kako bismo drukčije! Vremena mogu biti ovakva i onakva, nama je ići u pravome smjeru. Jedino u ovome vremenu stvarne ili nestvarne pošasti mrvicu manje odlazimo na drugu stranu granice. Na snazi su raznorazne mjere i ne smijemo ih kršiti. Ali ih smijemo neprestano propitkivati, ne dati da nas prevare i učine nas bićima drugoga ili nekoga tamo reda. A nije da ih nema koji to žele. Zlo se opasno razmahalo u svijetu. Misli da je kucnuo njegov čas. Da ne bi!

Naši pobijeni fratri, naše nevino pobijene žrtve uče nas da se zlu najbolje oduprijeti dobrim: molitvom, razmišljanjem, djelovanjem... Ono ništa ne može pred tim. Nemoćno je u svojoj rugobi. Na taj način pobijedimo i ovo vrijeme. Život je naš, a poraz je njihov.

Prisjetimo se svega ovoga dok razmišljamo o društvu s obiju strana granice. Snage totalitarnoga jugoslavenskoga režima ponovno bi da nam kroje kapu. Kao i prije, zanose se svojim otrovnim i pogubnim maglama. To je čak i Europa, ovakva kakva je, priznala pa je komunizam stavila uz bok nacionalsocijalizma i fašizma kao suvremene totalitarizme čije bi nasljeđe trebalo neizostavno odbaciti. Znamo da to kod nas trenutačno nije slučaj. Ništa čudno. Dali smo glas onima koji s tim poraženim i prokazanima snagama tikve sade pa smo tu gdje jesmo. Odbacuju se zaslužni za hrvatsku slobodu, a veličaju odnarođene ličnosti. Da ne idemo

daleko, pogledajmo sve to na primjeru časnoga biskupa don Mile Bogovića. Otišao je u zasluženu mirovinu, ali mu društvo ne odade priznanje za njegov ustrajan i plodonosan rad. Žele ga jednostavno gurnuti u zaborav. Tako su se odnosili prema njemu i dok je bio na bolesničkoj postelji. Komercijalni mediji o njemu šute, što se nekako može i razumjeti, ali šute i oni javni što se nikako ne može razumjeti. Propuštaju ispuniti zadaću zbog koje ih plaća nevoljni hrvatski puk.

Zbog svega toga drago nam je da u ovome broju možemo objaviti novopronađenu misu posvećenu bl. Nikoli Taveliću, koju je napisao fra Bruno Adamčik. Unatoč tomu što su jugokomunisti u veljači 1945. na Širokom Brijegu spalili više od 70.000 knjiga, župne matice i svaki papirić koji su uspjeli pronaći, ona je preživjela. Ako Bog da, uskoro će biti i izvedena ovdje na Širokome Brijegu. Život pobjeđuje ma koliko se god zlo trudilo satruti ga.

Neka prežive i uspomene na naše pobijene. Spomen na njih obilježavajmo na razini Crkve u Hrvata, na razini pojedine biskupije, odnosno nadbiskupije ili pak na razini pojedine župe. Ako već nismo, ustanovimo taj dan. Obnovit će nas kao domoljube i kao kršćane. Ulit će nam novu snagu.

Bezbroj puta dokazali smo da nas poteškoće ne mogu slomiti. Dokažimo to ponovno u prijateljstvu sa svojim Bogom.

mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Djela pobijenih	34
Stratišta	15	Nagradni natječaj	46
Glas o mučeništvu	18	Povijesne okolnosti	49
Glas o znakovima	28	Razgovor	55
Odjek u puku	30	Podlistak	59